

УДК 711

Л.І. Турчанінова,
С.В. Мартиненко-Демянчук

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В науковій літературі існує багато тлумачень поняття сталого регіонального розвитку (СРР) в Україні. Вперше поняття сталого розвитку було сформульоване «Комісією Брундтланд» у 1987 році, а потім і в концепції сталого розвитку (СР), запропонованій в 1992 році на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка проходила в Ріо-де-Жанейро. Але в них не була відображена регіональна складова СР і не визначені принципи управління СР всіх рівнів, в тому числі регіональних. Зараз існує більш ніж 50 визначень СР [9] і число їх збільшується, що відображає як складність самого поняття, що включає соціальні, економічні і екологічні аспекти розвитку суспільства [1,2,4-8], так і неспівпадання поглядів представників різних верств суспільства.

Автори вважають найбільш прийнятною концепцію СРР, яка пропонується в [3] і базується на принципі Ле Шательє, встановленому в області термодинамічної рівноваги, а також на принципі забезпечення гнучкості і адаптивності регіональної системи: здатність регіону зберігати і розвивати значення необхідних параметрів якості життя в межах (або вище) порогу безпеки при широких коливаннях зовнішніх і внутрішніх обурень (суспільно-політичного, соціально-економічного, техногенного, природно-кліматичного і такого іншого характеру), що погрожують падінням якості життя, визначає сталість регіонального розвитку (принцип гомеостазу).

З цього випливає, що система управління процесом сталого регіонального розвитку повинна мати властивості адаптації. Хто буде очолювати таку адаптивну систему управління і як ця система буде працювати? Що стосується питання «хто», зрозуміло, що це повинна бути регіональна адміністрація, виступаючи як безпосередній агент населення регіону, реалізуючи інтереси регіонального розвитку. Однак регіональна адміністрація сьогодні постає перед різного роду парадоксами регіональної політики. Наприклад, наявність великої невідповідності масштабу поставлених перед регіонами задач і виділених на їх рішення фінансових ресурсів. Також необхідно відзначити, що останнім часом спостерігається ще й інший парадокс регіональної політики: одночасне виконання лозунгу відходу держави від економіки і вимоги забезпечення господарського розвитку регіону при відсутності реальної ринкової економіки.

На наш погляд настав час поставити в Україні управління процесами сталого регіонального розвитку на рівень державної задачі.

Така задача може здатися сьогодні передчасною, адже частина регіонів потребують дотацій. Але подальше продовження політики реалізації невірної поставленої мети для регіонів призведе до ще більшої деградації природно-ресурсної, екологічної та інших компонент регіонів. Окрім того, необхідність в такій постановці питання впливає з усвідомлення неминучості переходу від експортно-сировинного сценарію до сценарію регіонально-орієнтованого розвитку, що припускає нарощування відтворювального потенціалу регіонів методами облаштування території і розвитку людського потенціалу, які базуються на великомасштабних суспільних (державних і муніципальних) інвестиціях в різні інфраструктури.

Для моделювання процесу СРР будемо розглядати регіон, як відкриту соціо-еколого-економічну систему. З точки зору функціонального призначення окремих елементів можна виділити три підсистеми [10]: ресурсну (**Р**), економічну (**Е**), суспільну (**С**), взаємодія яких організована у вигляді технологічного ланцюжка, представленого на рис.1.

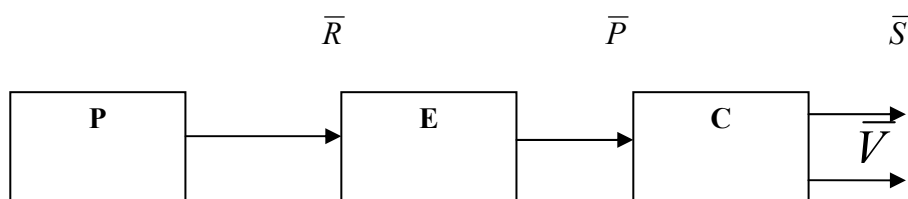

Рис.1.

Ресурсна підсистема – це первинні ресурси і навколишнє середовище. Вихід \bar{R} підсистеми **Р** характеризує ресурси регіону: природні багатства, які включені в господарський оборот, товароматеріальні запаси, виробничі фонди, сільгосптехніка, запчастини і добрива, фінансові і трудові ресурси, накопичувальна інтелектуальна власність у вигляді технологічних засобів виробництва та інших інновацій), види діяльності (регенерація оновлюваних ресурсів, видобуток і переробка ресурсів, матеріально-технічне постачання, знищення відходів, природно-охоронна діяльність і т.і.), засоби і предмети праці, які необхідні для організації функціонування підсистеми **Е**.

Підсистема **Е** характеризує виробничу систему і систему інфраструктури. Її вихід \bar{P} представляє продукцію (чисту продукцію, предмети вжитку, накопичення, відшкодування), яка використовується в регіоні (вироблена в регіоні, або поставляється зовні).

Підсистема С описує соціальну складову регіону, систему політичного управління та індивідуальний розвиток. Виходи підсистеми представляють собою : \bar{S} – все те, що іде на забезпечення високих показників якості життя (масштаби вирішуваних соціальних проблем і вкладення в особистий вжиток і індивідуальний розвиток, забезпечення безпеки життя, екологію, охорону здоров'я, освіту, духовне оздоровлення, розвиток національно-культурних цінностей) і \bar{V} – регіональний потенціал розширеного відтворення виробничих ресурсів (природні, фінансові, трудові ресурси, основні фонди, матеріальні запаси).

Вказаний технологічний ланцюжок, тобто регіональне відтворення, являється по суті циклічним процесом переходу виробничих ресурсів регіону від однієї стадії до іншої. Тому регіональне відтворення і ділиться на три етапи, кожний з яких відображає одну із стадій руху ресурсів: ресурси \bar{R} – продукція \bar{P} – соціальний добробут \bar{S} і \bar{V} . На перших стадіях ресурси переходять в готову продукцію певної вартості. Кінцева стадія руху виробничих ресурсів – створення і підтримання на потрібному рівні потенціалу (населення, ресурсів, основних фондів, виробничих запасів) розширеного відтворення виробничих ресурсів у регіоні, яке забезпечується трудовими і ресурсними витратами всього суспільства, в тому числі і потенціалу відтворення природних ресурсів (розвідка корисних копалин, охорона навколишнього середовища, відновлення лісних і земельних ресурсів і т.і.).

Управління технологічним ланцюжком відображає самий верхній рівень регіонального управління і забезпечує досягнення високої якості життя населення, що прямою задачею органів політичного управління регіону.

Процеси СРР дуже складні і мають велику розмірність. Запропонована модель не претендує на всеосяжність, але дає змогу зробити математичну постановку задачі оптимізації вихідних векторів підсистем Р, Е, С.

Література:

1. Балаж Н.Й. Сталий розвиток територій як концептуальна основа екологізації сільськогосподарського землекористування в Україні // Землевпорядний вісник. - № 3, 2005. –с.26-31.
2. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем / Інститут регіональних досліджень НАН України. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2004 – 400 с.
3. Иванов П.М. Национально-региональный аспект устойчивого развития. В кн.: «Российская цивилизация: этнокультурные и духовные аспекты». М.: Республика, 2001. – 324 с.

4. Ключніченко Е.Е. Стратегія забезпечення сталого розвитку // Коммунальное хозяйство городов, научно-технический сборник, Выпуск 36, серия: архитектура и технические науки, «Техника», Киев. – 2002. – с. 8-13.
5. Кухар В. «Порядок денний на ХХІ століття» для України. // Вісник НАН України. – 1998. - № 7-9. – с. 36-38.
6. Концепція сталого розвитку України. / Волошин В.В., Гордієнко Н.М., Горленко І.О. та ін. – К., 1997.
7. Плешкановська А.М. Містобудівні критерії забезпечення сталого розвитку населених пунктів // Коммунальное хозяйство городов, научно-технический сборник. Выпуск 36, серия: архитектура и технические науки, «Техника», Киев – 2002. – с. 22-25.
8. Проблеми сталого розвитку України. // Під науковим керівництвом Волошина В.В. – Київ: «БМТ», 1998. – 400 с.
9. Розенберг Г.С., Черникова С.А., Краснощёков Г.П. и др. Мифы и реальность «устойчивого равновесия» // Проблемы прогнозирования. № 2. – 2000. – с. 37-43.
10. Турчанінова Л.І., Мартиненко-Демянчук С.В., Поділ територіальних ресурсів та проблеми управління ними // Містобудування та територіальне планування: науково-технічний збірник / Відповідальний редактор М.М. Осетрін. – К., КНУБА, 2006. – Випуск 25. – с. 315-319.

Анотація

Пропонується соціо-еколого-економічна модель процесів сталого регіонального розвитку як технологічний ланцюжок, елементи якого відображають одну із стадій руху ресурсів регіону: ресурси – продукція – соціальний добробут.

Аннотация

Предлагается соціо-еколого-економическая модель процессов устойчивого регионального развития как технологическая цепь, элементы которой отображают одну из стадий движения ресурсов региона: ресурсы – продукция – социальное благосостояние.